

AGATA ŠEGA

RAZMIŠLJANJA OB STAREJŠIH ROMANIZMIH V SLOVENŠČINI IN DRUGIH JUŽNOSLOVANSKIH JEZIKIH (2. DEL)

COBISS: 1.01

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.26.2.06](https://doi.org/10.3986/JZ.26.2.06)

Razmišljanja ob starejših romanizmih v slovenščini in drugih južnoslovanskih jezikih (2. del)

Prispevek prinaša primerjavo romanskih predlog za starejše romanizme na makedonsko-bolgarskem govornem področju in v slovenščini, in poskuša pokazati, da na obeh jezikovnih področjih izposojenke, ki so bile prevzete še v praslovanski dobi, običajno spadajo v fond starejših romanizmov, ki jih poznajo tudi drugi južnoslovanski jeziki, večinoma pa tudi slovenščina.

Ključne besede: izposojenke, romanizmi, južna slovenščina, slovenščina, makedonščina, bolgarščina, praromanščina

Thoughts on Older Romance Elements in Slovenian and Other South Slavic Languages (Part 2)

By comparing the etymological bases for early Romance borrowings in Macedonian and/or Bulgarian and Slovenian, languages spoken on the periphery of the South Slavic area, this article provides evidence that in both languages the loanwords that date back to as early as the Common Slavic period tend to comprise part of the stock of borrowings common to other South Slavic languages, including Slovenian in many cases.

Keywords: loanwords, Romanisms, South Slavic, Slovenian, Macedonian, Bulgarian, Proto-Romance

1 PREDMET RAZISKAVE

Prispevek nadaljuje in dopolnjuje prvi del članka, ki je bil objavljen v reviji Jezikoslovni zapiski leta 2012 (Šega 2012).¹ V njem sem primerjala značilnosti starejših romanizmov v slovenščini s tistimi na osrednjem delu južnoslovanskega govornega območja, se pravi predvsem v hrvaščini, kjer je bil romanski leksikalni vpliv gotovo prisoten najdlje in v največji meri. Namen drugega dela pa je bil zbrati in primerjati romanske predloge za starejše romanizme, ki jih najdemo na obeh skrajnih robovih južnoslovanskega jezikovnega območja, se pravi v slovenščini na eni ter v makedonščini oz. bolgarščini na drugi strani. Pri delu sem si zadala tri cilje: najprej sem poskušala določiti tiste predloge, ki so bile že zelo zgodaj izposojene na obeh obrobni področjih; nato sem obdelala tiste, ki so značilne samo za enega ali drugega od njiju, pri čemer sem nekaj

¹ Krajši prispevek v hrvaščini o starejših romanizmih v slovenščini in bolgarščini sem objavila že pred tem v pri nas težje dostopni bolgarski reviji Naučni trudove (Šega 2003).

pozornosti posvetila tudi problemu arealov, namreč prisotnosti ali odsotnosti teh predlog na vmesnem območju, torej v osrednjejužnoslovanskih jezikih; in končno je bil moj namen tudi ugotoviti arealne zakonitosti izposoje in pojasniti pomenske spremembe, do katerih je v tem procesu prihajalo, v upanju, da lahko taka primerjava vsaj nekoliko pripomore k razumevanju procesa izposoje besed romanskega izvora na južnoslovanskem govornem območju.

Kako razumem pojem **starejši romanizmi** (v nadaljevanju: SR) in od kod sem črpala gradivo za slovenski del pričujoče raziskave, je bilo podrobneje pojasnjeno že v prvem delu tega prispevka (Šega 2012: 73–74). Ker pa je od njegove objave minilo že kar nekaj časa, o tem vendarle na kratko še enkrat.

2 FOND IZPOSOJENK IN METODA

- 2.1 Poimenovanje **starejši romanizmi** običajno uporabljamo za besede, za katere je možno utemeljeno trditi, da so bile neposredno, se pravi brez posredovanja kakega drugega jezika, prevzete iz praromanščine oz. iz katerega od romanskih govorov še pred koncem 11. stoletja, se pravi do časa, ki pomeni pomembno prelomnico tako z jezikoslovnega kot tudi z zgodovinskega vidika: v zgodovini se po **slovanskem obdobju** med koncem 6. in začetkom 9. stoletja in tako imenovanem **prehodnem obdobju**, ki traja od začetka 9. do konca 11. stoletja, začne oblikovati fevdalna družba (Grafenauer 1969: 63); na področju jezikovnega razvoja po 11. stoletju že govorimo o razpadu praslovanske jezikovne skupnosti na posamezne jezike in začetku tako imenovane »osnovne dialektalizacije slovenskega jezika« (Logar 1965: 5).

Naj ob tem še poudarim, da gre pri starejših romanizmih za plast izposojenk, ki jih ni mogoče prepoznati in jim natančno določiti praromanskega izhodišča tako enostavno, kakor je to običajno mogoče pri mlajših izposojenkah. Nekatere etimologije zato še danes niso do konca pojasnjene, včasih pa se mnenja o starosti izposojenke in točnem izhodišču prevzema lahko tudi razlikujejo, saj zaradi enakih substitutov v različnih obdobjih procesa prevzema ni nujno vedno mogoče presoditi, ali je bila beseda prevzeta neposredno iz neke romanske predloge ali s posredovanjem kakega drugega jezika. Med SR bi morali načeloma šteti tiste izposojenke, ki izpričujejo še praslovanske substitute za romanske glasove in skupine glasov (*o* za *a* pred naglasom, *e* in *o* za praslovanske nosne vokale, slovansko metatezo itd.), ne pa mlajših, ki jih že lahko imenujemo slovenske in pričajo o kasnejših glasovnih pojavih. Dejansko pa se lahko zgodi, da tudi o izvoru besed, ki ustrezajo prej navedenim pogojem, ne moremo biti povsem prepričani: zaradi enakih praslovanskih substitutov tako za romanske kot tudi za germanske glasove bi tudi starovisokonemška beseda, ki je bila dovolj zgodaj prevzeta iz romanske jezikovne sfere, dala v slovenščini enak končni rezultat. (Več o tem s primeri v prvem delu članka (Šega 2012).)

V nekaterih primerih smo dobili iz sorodnih romanskih predlog v južnoslovanskih jezikih več raznovrstnih izposojenk, prevzetih v različnih obdobjih

prek različnih romanskih ali tudi neromanskih govorov (za slovenščino seveda tu pridejo v poštev različne razvojne faze in različice nemščine), vendar njihovega izvora ne moremo vedno čisto natančno določiti. Spet za druge sumimo, da bi utegnile biti SR, vendar jih je mogoče etimološko izvajati le iz takih praromanskih predlog, ki v refleksih na romanskem govornem področju niso izpričane. Tak je primer sln. *cesar* oz. blg. *car* in vzporednih izposojenk v ostalih slovanskih jezikih, katerih končno izhodišče je zagotovo neka praromanska predloga, sorodna z lat. CAESAR. Ker pa romanski jeziki ustreznih refleksov ne poznajo, nekateri etimologi zagovarjajo neposredno izposojajo, drugi izvajajo te besede prek germanščine, tretji pa se ne morejo dokončno odločiti za nobeno od teh rešitev.²

2.2 Zaradi težav, s katerimi se srečujemo pri natančni opredelitvi neposrednih predlog za starejše izposojenke, se torej mnenja posameznih etimologov o izvoru iste izposojenke med seboj večkrat razlikujejo. Pri identifikaciji starejših romanskih izposojenk sem zato glede slovenskih SR upoštevala predvsem ugotovitve obstoječih etimoloških raziskav slovenskih etimologov in drugih jezikoslovcev, ki so se ukvarjali z romanskimi vplivi na južnoslovanskem govornem območju, ter na izsledke lastnega preučevanja slovenskih romanizmov (prim. zlasti Šega 1998; 2006), glede makedonskih in bolgarskih SR pa sem se poleg tega oprla predvsem na bolgarski etimološki slovar (BER) in na monografijo *Latinismi e romanismi antichi nelle lingue slave meridionali* Luciana Rocchija (Rocchi 1990), edino pregledno monografijo o starejših romanizmi na tem jezikovnem območju.³ Kljub zavedanju, da je Rocchijevo delo staro že skoraj 30 let in bi bilo vsekakor potrebno popravkov in dopolnitev, zlasti v luči ugotovitev, objavljenih v nekaterih

2 Posredno izposojajo zagovarja npr. Bezljaj (ESSJ 1: 63) v primerjavi s Skokom (ERHSJ 1: 257–259), medtem ko se Snój dokončno ne odloči za nobeno od teh dveh možnosti (SES 59).

3 Monografija Víta Bočka (Boček 2010) je seveda znatno novejša, vendar je področje, ki ga pokriva, širše, se pravi splošnoslovansko, medtem ko je južnoslovansko območje obdelano temu primerno manj podrobno. Delo je namreč posvečeno najstarejšim romanizmom, ki so bili prevzeti v vse slovanske jezike oz. so, kakor se šaljivo izrazi sam avtor, »naredili kariero« (Boček 2010: 17). Zato je v njem obdelanih temu primerno manj predlog kot pri Rocchiju, namreč vsega skupaj samo 21, dosedanje preučevanje romanskega vpliva na slovanske jezike pa avtor obdela le na nekaj straneh s prikazom najpomembnejših del in teorij (Boček 2014: 343–357). Manfred Trummer (1998) podaja širok in zgodovinsko dobro podprt, a zelo sumaren pregled romanskih vplivov na južноеvropske jezike, ki žal daje vtis, kot da je pisec, ki je v prvi vrsti balkanolog, glede južnoslovansko-romanskih stikov bolj povzemal druge avtorje, zlasti njihove prispevke v nemščini, italijanščini in drugih jezikih, poleg tega je najstarejši fazi slovansko-romanske jezikovne simbioze posvečenega zelo malo prostora. Mimogrede velja omeniti še prispevek Gabriele Birken-Silverman (1992/93), ki je pravzaprav nekakšen preliminarni oris slovarskega projekta latinizmov v balkanskih jezikih. Slovenščine v njem avtorica sicer niti ne omenja, od južnoslovanskih jezikov le srbohrvaščino in bolgarščino. V tem članku najdemo tudi zanimivo informacijo, da je znameniti jezikoslovec Harald Haarman že daljnega leta 1978 v svojem delu *Balkanlinguistik* (Tubingen: TBL – Verlag Narr, str. 13; nav. po Birken-Silverman 1992/93: 94) napovedoval študijo o latinskem jezikovnem vplivu v srbohrvaščini, bolgarščini in grščini, vendar žal nikoli ni izšla, pa tudi omenjeni slovarski projekt Gabriele Birken-Silverman se je ustavil že pri zasnovi.

arealno ožje zastavljenih prispevkih iz zadnjega obdobja,⁴ se mi je zdelo, da bi bilo vendarle zanimivo primerjati romanske osnove za starejše romanizme na makedonsko-bolgarskem govornem področju s tistimi, ki so dale starejše romanske izposojenke v slovenščini.

Rocchi v svojem delu obravnava več kot štiristo romanskih predlog, ki naj bi bile po mnenju različnih etimologov osnova za SR v južnoslovanskih jezikih, vendar je med njimi le 82 takih, za katere navaja tudi makedonske in/ali bolgarske izposojenke. Pregled ustrezne etimološke literature je pokazal, da naj bi obstajali v slovenščini vzporedni starejši romanizmi le za 68 od teh 82 makedonskih oz. bolgarskih starejših romanizmov. Vendar pa velja poudariti, da Rocchi v številnih primerih hipoteze o zgodnji in neposredni izposoji za te besede samo navaja po drugih jezikoslovcih, sam pa se z njimi ne strinja, pri čemer ponekod predstavi precej utemeljene protiargumente, hkrati pa opozarja na kasnejše in včasih tudi posredne izposojenke iz istega končnega vira. Vse take primere sem razumljivo izključila iz obravnavanega gradiva, poleg tega pa še nekatere druge, za katere se da iz Rocchijevih pomislov in iz zapisanega v preostalih upoštevanih virih utemeljeno sklepati, da gre najverjetneje bodisi za nekoliko mlajše romanizme bodisi za besede, ki so bile izposojene s posredovanjem kakega drugega jezika, ali pa celo za take, ki jih sodobna etimologija izpeljuje kar iz domačih, se pravi iz slovanskih osnov.⁵ K tako zbranim predlogam sem prištela še nekaj takih, ki so dale SR na obeh obrobni južnoslovanskih govornih območjih, vendar jih Rocchi na svoj seznam južnoslovanskih starejših romanizmov sploh ni uvrstil, morda zanje niti ni vedel ali pa jih je imel za izposojenke iz kakega drugega jezika.⁶ Vse to je na koncu navrglo 44 skupnih romanskih predlog, za katere se da sklepati, da so bile zgodaj in neposredno izposojene tako v slovenščino kot tudi v makedonščino in/ali bolgarščino in so torej dale SR na obeh obrobni območjih južnoslovanske jezikovne sfere. To pravzaprav nikakor ni malo, če pomislimo, da je vseh slovenskih SR skupaj okoli 140 (navedeni so v Šega 2006), in torej pomeni, da ima skoraj vsak tretji med njimi ustreznico na skrajnem vzhodu južnoslovanskega govornega območja.

3 SPLOŠNE UGOTOVITVE IN KLASIFIKACIJA

3.1 Že v prejšnjem delu tega prispevka smo ugotovili, da je število SR v slovenščini precej manjše kot v hrvaščini, število SR v makedonščini in bolgarščini pa je še znatno manjše kot v slovenščini. Iz preučevanja SR v na slovenskem in makedon-

4 Med njimi velja omeniti predvsem novejše publikacije o romanizmi na hrvaškem govornem območju, med katerimi velja vsekakor omeniti vsaj dela Vojmirja Vinje (predvsem 1998–2004) in Orsata Ligorija (2014).

5 Tak primer bi bil etimološki predlog, po katerem naj bi ime Ljubljane izhajalo iz *ALLUVIUM (Grad 1982), o čemer utemeljeno dvomi že Rocchi (1990: 51–52), danes veljavna etimološka razlaga pa je slovanska (Torkar 2012).

6 To velja recimo za južnoslovanske SR, ki izhajajo iz LOLIUM (REW 5112) »ljljuka«.

sko-bolgarskem jezikovnem področju je razvidno, da kadar obstaja v slovenski etimološki literaturi utemeljen sum, da je predlog za neposredno izvajanje določene slovenske besede iz neke starejše romanske faze napačen, obstajajo tudi za ustrezne makedonske oz. bolgarske besede skoraj vedno dvomi o tem, da bi bila beseda zgodaj in neposredno izposojena iz vzporedne romanske predloge. Kadar gre pri neki predlogi za posredno izposojeno tako na slovenskem kot tudi na makedonsko-bolgarskem govornem področju, pa se rado izkaže, da je neposredno izvajanje iz romanske predloge problematično tudi za osrednje južnoslovansko področje. Tako je na primer očitno, da je bolgarsko *kanata* grecizem (BER 2: 199), slovensko *kanta* pa mlajši germanizem (Snoj v SES 215), toda Rocchi tudi za hrvaško *konata* »vrč, sod ali mera za vino« ni prepričan o Skokovi odločitvi (nazadnje v ERHSJ 2: 138) za neposredno izposojeno iz *CANNATA (»vrč«, REW 1602a), temveč tudi za ta domnevni romanizem predlaga posredno izposojeno prek grščine.⁷ Navedimo še en, nekoliko drugačen primer: romanska predloga iz FACULA (REW 3137) je bila v mak. in blg. *fakla* prevzeta prek grščine, v slovensko *bakla* (ESSJ 1: 9) pa z germanskim posredovanjem. Hrvaško in srbsko *baklja* je Skok izpeljeval neposredno »iz latinščine«⁸ (ERHSJ 1: 96), Rocchi (1990: 173) pa v nasprotju z njim tudi za ta dva jezika domneva enako predlogo kot v slovenščini, saj je substitucija *b-* za praromanski *f-*, kot je znano (tako npr. že Popović 1956: 37), v slovenščini mogoča le z germanskim posredovanjem.

- 3.2 Če zdaj pustimo nekoliko ob strani problematične predloge in se osredotočimo samo na tiste, za katere je mogoče utemeljeno trditi, da so dale SR na obeh skrajnih delih južnoslovanskega jezikovnega območja, pridemo še do enega zanimivega spoznanja: gre brez izjeme za predloge, ki so osnova za SR ne le v makedonščini in bolgarščini na eni ter v slovenščini na drugi strani, temveč so dale SR tudi v ostalih južnoslovanskih jezikih. Z drugimi besedami: nobena slovenščini in makedonščini in/ali bolgarščini znana skupna romanska predloga ni bila zgodaj izposojena samo v ta dva obrobna južnoslovanska jezika, temveč vzporedne izposojenke vedno poznajo tudi na vmesnem območju, včasih pa celo še v večjem ali manjšem številu ostalih slovanskih jezikov.⁹

Za naše potrebe v tem prispevku torej zadostuje, če se omejimo na južnoslovanske SR, ki sem jih razporedila v šest arealov. Prvi trije, se pravi izključno slovenski SR, nadalje taki, ki jih poznata le slovenščina in hrvaščina ter včasih še

7 Po njegovih besedah je tako mnenje večine (»la maggior parte degli studiosi«, prim. Rocchi 1990: 109), vendar bi bilo treba glede hrvaščine verjetno vendar pripisovati večjo težo mnenjem Skoka, Muljačića (1964) in Mavra (1950), ki je domneval, da gre pri tej besedi za dalmatizem.

8 Danes romanisti besed seveda ne izvajamo več iz latinščine, tudi izraz **vulgarna latinščina** se že dlje časa opušča, ampak pri izhodiščnih oblikah v skladu z načeli rekonstrukcije govorimo vedno o **praromanščini**, kot velja tudi za druge skupine jezikov, pri katerih vedno iščemo suprirane oblike v prajeziku, torej v **praslovanščini**, **pragermanščini** itd.

9 O skupnih slovanskih starejših romanizmih, ki hkrati torej tvorijo najstarejšo skupino romanskih izposojenk, podrobno Boček 2010.

preostali del osrednje južnoslovanskega govornega področja brez makedonskega in/ali bolgarskega dela,¹⁰ in pa izključno osrednje južnoslovanski SR (brez obeh obrobni območij)¹¹ nas tokrat ne zanimajo, saj so bili obdelani že v prvem delu tega prispevka (Šega 2012). Zato se bom omejila na preostale tri. To so:

- (1) splošno južnoslovanski SR (prisotni v vseh južnoslovanskih jezikih);
- (2) SR, ki jih poznata samo osrednji in vzhodni del južnoslovanskega območja (brez slovenščine);
- (3) SR, ki so znani izključno na makedonskem in/ali bolgarskem področju.

4 SPLOŠNO JUŽNOSLOVANSKI SR (PRISOTNI VSAJ V VSEH JUŽNOSLOVANSKIH JEZIKIH)

4.1 Naj najprej poudarim, da iz analize arealov prisotnosti teh izposojenk izhajata dve zanimivi ugotovitvi:

- (a) Kadar je predloga prisotna kot stara in neposredna izposojenka na skrajnem zahodu južnoslovanskega govornega področja (se pravi v slovenščini) in hkrati na njegovem skrajnem vzhodu (se pravi v makedonščini in/ali bolgarščini), jo bomo zagotovo našli tudi na vmesnem območju, torej v srbsčini in/ali hrvaščini. V nasprotnem primeru lahko sklepamo, da imamo vsaj enega od treh južnoslovanskih območij opraviti z izposojeno s posredovanjem kakega drugega jezika. Ta jezik je za slovenščino običajno nemščina, za makedonščino in bolgarščino pa grščina (gl. primer v razdelku 3.1).
- (b) Kadar najdemo predlogo kot staro in neposredno izposojeno v makedonščini in bolgarščini, obstaja vzporedni SR skoraj vedno tudi v slovenščini.¹²

4.2 Omenila sem že, da je bila velika večina tovrstnih predlog prevzeta tudi v druge slovanske jezike, nekatere celo v skoraj vse ali vsaj v večino od njih.¹³ Število res splošnoslovanskih SR je sorazmerno majhno, Boček jih v svojo monografijo o tovrstnih izposojenkah (2010) uvršča le 21. V slovanskem svetu so najbolj razširjene predloge ALTARE (»oltar«, REW 381), BALNEUM (»banja, kopel«, REW 916), CALENDAE (»prvi dan meseca«, REW 1508), CASUBLA (»plašč,

10 Pri tem je treba opozoriti, da gre v srbsčini večkrat tudi za kasnejše hrvatizme, sprejete v različnih obdobjih jezikovnega razvoja. Takih primerov bi se dalo najti predvsem med ihtionimi, sredozemskimi fitonimi in na nekaterih drugih, z življenjem ob morju povezanih pomenskih poljih.

11 Te bi seveda prav tako podrobneje razdelili glede na areale, vendar v tem prispevku za kaj takega ni potrebe. Velikokrat gre za hrvaške SR, ki so razširjeni na bolj ali manj obsežnem področju vzdolž jadranske obale in na otokih, nekateri so znani tudi v Črni gori. Večkrat pa so ti izrazi našli pot tudi v hrvaški in srbski knjižni jezik, zlasti besede s področja ribiške in mornarske terminologije.

12 Sklepanje po arealu vendarle ni vedno zanesljivo, prim. Šega 2000: 166–167.

13 Areali razširjenosti posameznih predlog, ki so dale SR tako na slovenskem kot tudi drugod na slovanskem, zlasti južnoslovanskem govornem področju, so nekoliko podrobneje predstavljeni v Šega 2010.

ogrinjalo s kapuco«, REW 1758), CERASEA (»češnja«, REW 1823), COMMATER (»botra«, REW 2082), DISCUS (»plošča, disk; nizka posoda«, REW 2664), *EXTUFARE (»oddajati paro«, REW 3108), MENTA (»meta«, REW 5504), PAGANUS (»podeželan; ajd«, REW 6141) in SACCUS (»vreča«, REW 7489). Po Bočku (Boček 2010: 24–25; 2014: 347) so ti in drugi velikemu številu slovanskih jezikov skupni SR v resnici pravzaprav posredne izposojenke, saj se v preostale slovanske jezike niso mogli razširiti nikakor drugače kakor prek tistih govorcev, ki so bili dejansko v jezikovnem stiku z romanskimi jeziki in ki so bili tudi pokristjanjeni s tega področja. Med 44 romanskimi izhodiščnimi leksemi za splošno južnoslovanske SR, je pravzaprav presenetljivo malo takih, ki se ne bi bili razširili še vsaj v dva, tri ali celo več drugih slovanskih jezikov. V resnici sem jih uspela najti samo osem, kar pomeni le slabo petino vseh zbranih, medtem ko imajo preostali širši areal. Natančneje si jih bomo ogledali v razdelku 4.3. Opozorila bi le še eno dejstvo, ki ga po mojem nikakor ne velja zanemariti: po mojih ugotovitvah prav za vseh 44 splošno južnoslovanskih SR, tako tistih, ki so bili prevzeti tudi na vzhodno in zahodnoslovansko področje, kot onih, ki so omejeni na južnoslovanskega, obstajajo ustreznice tudi v stari cerkveni slovanščini, kaka četrtina od njih pa je bila zgodaj izposojena tudi v romunščino, madžarščino in/ali albanščino.

4.3 Skupne predloge z izključno južnoslovanskim arealom izposoje, se pravi tiste, ki so dale SR na celotnem južnoslovanskem govornem področju, niso pa znane v nobenem drugem slovanskem jeziku, so naslednje:

- ANGUILLA** (»jeguľja«, REW 461) → blg. *egulja*, mak. *jagulja*, *jagula*, *egùla*, *egùlja*, *jaguľja* in sln. *jeguľja* (BER 1: 477; RMJ; ESSJ 1: 225);
- CALCEA** (»nogavica«, REW 1495) → blg. *klašne*, *klašnja*, *klašni*, mak. *klašna*, *klašno* »sukno« in sln. *hlače* (BER 2: 426; ERHSJ 1: 670; 2: 16; Rocchi 1990: 92; ESSJ 1: 195);
- CISTERNA** (REW 1951) → mak. nar. *šterna*, blg. in sln. *šterna* (ERHSJ 1: 318–319; ESSJ 4: 110–111, 136–137);
- FLASCA** (»steklenica«, REW 3355) → blg. *plòska*, mak. *plòska* in sln. *ploskun* (BER 5: 360; RMJ; ERHSJ 2: 688; Rocchi 1990: 176–177; ESSJ 3: 61);
- HORTUS** (»vrt«, REW 4194) → blg. nar. *vrät* in sln. *vrt* (BER 1: 189; ESSJ 4: 364–365);
- NONNA** (»pešunja«, REW 5817) → tudi mak. *nunka*, *numka* »botra«, blg. *núnko*, *nunka* »boter, botra« in sln. nar. (Prim.) *núnc* »starejši znan možki; stric; boter«, *núna*, *núnca*, rez. *nún* (BER 4: 702, 704; ERHSJ 2: 523–524; ESSJ 2: 230);
- PETTIA** (»kos nečesa«, REW 6450) → blg. *peča* »usnje« in sln. *peča* »vrsta pokrivala, ruta« (ESSJ 3: 18);
- URCEUS** (»vrč«, REW 9080) → blg. *vrčva*, mak. *vrčva* (BER 1: 191; ERHSJ 3: 620–621; Rocchi 1990: 351–352) in sln. *vrč* (ESSJ 4: 354).

Zadnjo izposojenko avtorji BER obravnavajo kot germanizem, vendar v slovenščini, ki je bila, kot je splošno znano, pod precej močnejšim germanskim vplivom kot makedonščina ali bolgarščina, očitno ne gre za posredno izposojeno prek nemščine (SES 731), temveč za neposredni romanizem. Ravno zaradi tega si upamo reči, da domneva o neposredni izposoji drži tudi za makedonščino in bolgarščino.

14 V BER so bolgarske besede obravnavane kot srbizmi.

Poleg tega bi ohranjanje prarom. *u* v SR iz *ANGULLIA in morda tudi iz RHUS namesto prehoda prek *y* v *i* kot v *mir* iz MURU (REW 5764) pričala o nekoliko kasnejši izposoji,¹⁵ to pa nam tudi pojasnjuje dejstvo, zakaj se prav te osnove niso razširile še v kakega od ostalih slovanskih jezikov, kot se je zgodilo z večino drugih zelo starih skupnih južnoslovanskih romanizmov.

5 STAREJŠI ROMANIZMI, KI JIH POZNATA SAMO OSREDNJI IN VZHODNI DEL JUŽNOSLOVANSKEGA OBMOČJA (NEZNANI SLOVENŠČINI)

- 5.1 Kot že rečeno, areal SR, ki so znani v makedonščini in/ali bolgarščini, v slovenščini pa ne, praviloma ne pokriva samo makedonsko-bolgarskega, temveč tudi osrednje južnoslovansko govorno področje.¹⁶ Kadar so SR iz sorodnega izhodišča poznani v vseh južnoslovanskih jezikih razen v slovenščini, najdemo pri nas za iste pomene seveda drugačne izraze, ki so lahko slovanskega izvora, večkrat pa gre prav tako za izposojenke, namreč za germanizme (tako recimo sln. *kutina* proti jsla. *dunja*, prim. razdelek 5.4) in mlajše romanizme ali hrvatizme.¹⁷

Pri Rocchiju je mogoče najti 14 SR s tako razširjenostjo, toda med njimi je kar polovica takih, za katere on sam ali pa drugi etimologi, katerih mnenje navaja, sodijo, da starejše hipoteze o njihovi neposredni izposoji iz nekega romanskega vira niso utemeljene: pri treh naj bi bila predlagana romanska etimologija skrajno neprepričljiva oz. vprašljiva,¹⁸ za tri obstaja velika možnost grškega posredovanja,¹⁹ enega od njih izvajajo iz nemščine prek srbsčine,²⁰ za bolgarski toponim *Logora* pa tako Rocchi kot bolgarski etimologi (BER 3: 453) odločno zavračajo izposajo iz LOCUS (REW 5097) (tako Petkanov 1965: 1162) in se zavzemajo za slovanski izvor. Tako nam ostaja le še šest predlog, ki naj bi dale starejše izposojenke v makedonščini in/ali bolgarščini, ne pa tudi v slovenščini. Najprej si bomo podrobneje ogledali tiste štiri, ki se ne pojavljajo samo v makedonščini in/ali

15 Kot RATIONE (REW 7086) → sln. in hrv. *račun* (ESSJ 3: 161; Šega 2006: 225).

16 Kot bomo videli v razdelku 6, je starejših romanizmov, ki so omejeni samo vzhod, izredno malo.

17 Dober primer je GENISTA (REW 3733): od tod imajo slovenska narečja prek beneščine nekaj mlajših romanizmov (Crevatin – Russi 1976: 201), medtem ko najdemo v knjižnem jeziku mlajši hrvatizem *brnistra* z istim končnim izhodiščem. Podobno velja za makedonsko-bolgarsko govorno območje: kadar areal SR pokriva slovensko in osrednje južnoslovansko govorno območje, makedonščine in/ali bolgarščine pa ne, najdemo tam za isti pomen običajno kak mlajši grecizem ali turcizem.

18 Namreč izvajanje blg. toponima *Arvanik* iz ARVUM (»polje«, REW 692) in *Arčar* iz *(AD) RATIARIA (izpeljanka iz RATIS »splav«, REW 7088), kjer predvsem moti odsotnost metateze likvide, ki bi jo v pričakovali v tako stari fazi izposoje, ter blg. *ralja* »pajčevina, ki jeseni firfota po zraku« iz ARANEA (»pajek«, REW 593; prim. Petkanov 1970: 1026).

19 Mak./blg. *manastir*, *monastir* po Rocchiju tako gotovo ni neposredno izposojeno iz MONASTERIUM, *MONISTERIUM (REW 5656), mak./blg. *patja* najverjetneje ne iz PATIRE (REW 6294), mak./blg. *pule* »osliček« pa ne iz PULLUS (»živalski mladič, mlada žival«, REW 6828).

20 Knj. blg. *gleč*, hrv. in srb. *gleđ* »glazura« (BER 1: 248), za kar Skok v ERHSJ 1: 569 predlaga izhodiščno *GLITTIIUM (tega gesla ni v REW).

bolgarščini, temveč so bile izposojene tudi na nekaterih drugih delih južnoslovanškega govornega področja, seveda z izjemo slovenščine. Tisti dve, ki ju najdemo izključno v makedonščini in/ali bolgarščini in v nobenem od ostalih južnoslovanških jezikov pa bom predstavila v razdelkih 6.2 in 6.3.

- 5.2 Prvi SR s tem arealom pravzaprav pripada stari cerkveni slovanščini, moderni makedonski in/ali bolgarski jezik pa je ne poznata, čeprav je zapisana v cerkvenoslovanških kodeksih, ki izvirajo z današnjega bolgarskega govornega področja (LPSL 287). Gre za izposojenko *klakъ* »apno« iz osnove CALX, -CE (»apno«, REW 1533), ki je še danes živa na hrvaškem in srbskem govornem področju v oblikah *klak*, *klek*,²¹ medtem ko v makedonščini in bolgarščini za pomen »apno« danes poznamo samo *var*. Ta primer bi lahko ponovno potrdil že v prvem delu tega članka izraženo mnenje, da so mnogi južnoslovanški SR nekoč imeli mnogo večji areal kot danes, da pa so jih kasneje nadomestile mlajše izposojenke ali domače izpeljanke (Šega 2012: 37–38).
- 5.3 SR iz osnove BASILICUM (»bazilika«, REW 973) so razširjeni na celotnem južnoslovanškem govornem območju. Tako imamo mak. in blg. *bosilek*, nar. *bosilok*, *bosiljak*, hrv. in srb. knj. *bosiljak* in še nekaj narečnih oblik, npr. *bosiok* v Dubrovniku. Kar se slovenskega *bosilje*, *bosiljek* (Plet.) tiče, se Rocchi moti, ko te oblike uvršča k prej navedenim in jih ima za SR. Bezljaj (ESSJ 1: 14) namreč izrecno trdi, da gre za pozne izposojenke, ki smo si jih Slovenci dobili prek hrvaščine oz. srbščine šele sredi 19. stoletja, medtem ko smo ostala poimenovanja za zdravilno in začimbno rastlino z latinskim imenom *Ocimum basilicum* dobili s germanskim posredovanjem.
- 5.4 Izhodiščno CYDONEUM oz. COTONEUM (»kutina«, REW 2436) prav tako poimenuje kulturno rastlino. Iz feminizirane oblike srednjega spola množine CYDONEA smo dobili nekaj južnoslovanških starejših izposojenk (blg. *djulja*, *djula*, *dunja*; BER 1: 469), iz vzporedne COTONEA pa hrvaške izposojenke *katunja*, *mrkatunja* (< MELA COTONEA) in še nekatere, ki jih zaradi areala (Dalmacija in otoki) štejemo za dalmatizme (ERHSJ 2: 557), medtem ko sta kajkavščina in slovenščina prevzeli obliko *kutina* z germanskim posredovanjem (ESSJ 1: 114). SR iz te osnove poznajo tudi ruščina, stara češčina, poljščina in ukrajinščina.
- 5.5 Blg. nar. *bečvi(šta)* je prav tako kot tudi hrv. in srb. *bječva*, *bičva* »nogavica« zelo razširjeno v narečjih, v množini pa se beseda pojavlja tudi v pomenu »spodnjice, hlače« Petar Skok (ERHSJ 1: 145) to izvaja iz *VITTEA, nepotrjene izpeljanke

21 Zabeleženo v Dalmaciji in Črni gori v pomenu »gašeno apno«, v Žumberku pa kot »zmes ilovice in sesekljane slame za izdelavo, gradnjo peči«; prim. ERHSJ 2: 88, kjer najdemo številne izpeljanke, od katerih se ena, to je *klačina* »apnenica« razmeroma pogosto pojavlja tudi kot toponomastična osnova, podobno kot slovensko *Aplenca* ipd.

iz VITTA (»povoj, trak«, REW 9404). Za te besede so bile v strokovni literaturi predlagane že številne etimologije, od katerih se Rocchiju vse zdijo težko sprejemljive in tudi ta Skokova se mu zdi sicer med vsemi najmanj problematična, a še vedno precej drzna. Zato bi želela opozoriti na nekaj dejstev, ki bi po mojem mnenju utegnili govoriti v prid Skokovega etimološkega predloga. Prvi argument je prisotnost oblik z začetnim *b-* < *v-* iz te osnove u nekaterih vzhodnoromanskih govorih, taka premena pa tudi na splošno ni redka na romanskem področju. Če ob tem dopuščamo možnost, da so te besede izhodiščno označevale neke vrste obujke, bi lahko romanske besede, ki po Meyer-Lübkejevem mnenju nadaljujejo izhodiščno VITTA, tudi po pomenu lahko postavili ob bok navedenim slovanskim romanizmom, zlasti rum. *batā* »trak« in megl. *betā* »obujek« (REW 9404). Najzanimiveje pa je, da za gornjemu zelo podoben pomen že imamo SR, ki ga poznajo vsi južnoslovanski jeziki: sln. *hlače*, hrv. in srb. *hlača*, *hlače* je prevzeto iz CALCEA (»nogavica«, REW 1495). Da je beseda že zgodaj začela označevati oblačilo za gornji del noge, jasno pričajo romanski kognati te osnove. Na zahodnem delu južnoslovanskega govornega področja so izposojenke ta pomen ohranile, medtem ko se je na vzhodu pomen vzporednih izposojenk razširil tudi na »oblačilo za zgornji del telesa« oz. »blago, iz katerega je to oblačilo narejeno« (ERHSJ 1: 670). Ker so izposojenke iz osnove CALCEA dobile na južnoslovanskem vzhodu celo popolnoma drugačen pomen, npr. v blg. *klašnja*, *klašna* »sukno«, se je pokazala potreba po izrazu za »oblačilo za spodnji del noge«, kar je lahko pripeljalo do prevzema osnove VITTA v pomenu, ki je bil morda prisotne na dakoromanskem področju, kjer osnova CALCEA ni znana. V današnjem času, ko se obujki ne nosijo več, pa je tudi *batā* (iz VITTA) doživela podobno spremembo pomena, saj se v dakoromunščini ohranja le še kot »pasni trak pri narodni noši«. V južnoslovanskih jezikih so besede, ki označujejo dele oblačil, pogosto tujega izvora: med njimi najdemo turcizme, germanizme, seveda pa tudi romanizme, med katerimi so tudi starejši, na primer blg. *košulja* (BER 2: 695) in sln. *košulja* (Plet. 1: 446) < CASU(B)LA (REW 1752). Večkrat se dogaja, da jezik prevzame več tujih besed za isti ali zelo soroden pomen, tako v zgodnjem kot tudi v kasnejšem obdobju jezikovnega razvoja. Odličen primer ponujajo hrvaške izposojenke za »Spartium junceum«: iz JUNCUS (»Binse«, REW 4619) smo dobili očitno še za časa obstoja slovanskih nosnih samoglasnikov starejši romanizem *žuka*, iz dalmatske naslednice (predloge s končnim virom v lat.) latinske osnove GENISTA, GENESTA (»Ginster«, REW 3733) pa imamo *banístra* in druge sorodne oblike. V tem kontekstu bi lahko navedli tudi hrvaška SR *sutal* in *kum* (iz SANCTULUS < SANCTUS, REW 7568 in iz COMMATER, REW 2082). Ni izključeno, da sta si tudi v tem primeru dva stara romanizma z enakim pomenom nekako razdelila južnoslovansko govorno območje, še toliko bolj zato, ker izposojenke iz CALCEA na osrednjem in vzhodnem delu tega območja dobijo pomen 'žensko oblačilo, telovnik iz grobega blaga' ali preprosto 'blago', zato na tem območju manjka izraz za pomen 'nogavica; hlače'.

5.6 Naj dodam še, da za dva od pomenov, ki jih pokrivajo v tem razdelku obdelane izposojenke, uporablja slovenščina mlajše germanizme, to sta *bazilika* in *kutina*. Vendar glede na to, da vsi ostali slovanski jeziki poznajo neposredno izposojene SR iz istih izhodišč, konec koncev vendarle ne moremo popolnoma izključiti možnosti, da ta dva germanizma morda nadomeščata kake starejše in kasneje opuščene izposojenke, ki niso dokumentirane. Prav tako usodo je, kot smo videli v razdelku 5.2, namreč že doživel na makedonsko-bolgarskem področju oz. jo doživlja zdaj v hrvaščini arhaični oz. narečni SR *klak*, zato ne bi bilo preveč drzno sklepanje, da je morda nekdanja ta SR poznala tudi slovenščina, še sploh zato, ker je prisotnost besede v hrvaščini potrjena nedaleč od današnje državne meje. Upanja, da jih bomo kdaj odkrili, pa še ne gre čisto pokopati, če se spomnimo še ne tako davnega odkritja slovenskega SR *žakan* iz DIACONU (REW 2623; prim. Furlan 2009).

6 STAREJŠI ROMANIZMI, KI JIH NAJDEMO IZKLJUČNO NA MAKEDONSKEM IN/ALI BOLGARSKEM PODROČJU

6.1 Poleg SR z splošno južnoslovanskim in tistih s hrvaško-srbsko-makedonsko-bolgarskim arealom obstaja le še zelo majhno število SR, ki jih poznata samo makedonščina in/ali bolgarščina.²² Na žalost o kakem »fondu« izposojenk pravzaprav ne moremo govoriti: na omenjenem področju sta, kot ugotavlja Rocchi, tako usodo doživeli samo dve izhodišči. Gre torej le za dve etimologiji, a ti zanesljivi: romanska etimologija je splošno potrjena, gre nedvomno za staro fazo izposoje in besede so v jeziku še vedno žive ali pa so vsaj bile do nedavnega. Odsotnost vzporednih SR v ostalih južnoslovanskih jezikih si lahko razlagamo na dva načina: da na vmesnem območju iz teh izhodiščnih besed res nikoli niso poznali nobene izposojenke ali pa so te morda kdaj v starejših obdobjih razvoja jezika obstajale, vendar so jih kasneje nadomestili in njihovo vlogo prevzeli drugi izrazi z enakim pomenom. Naj ju nekoliko podrobneje predstavim predvsem z vidika areala.

6.2 Prvo je COMMUNICARE (»sporočiti«, REW 2090) oz. *COMMUNICARE (»obhajati, podeliti obhajilo«, REW 2090). Bolgarščina ima od tod glagol *komka(va) m* in izpeljanko *komka* (BER 2: 196), mak. nar. *komka* (RMJ), beseda pa je prisotna že v stcsla. *komъkati* »communicare« (LPSL 300). Latinska beseda se v krščanskem pomenu najde tudi v rum. *cumineca* in v alb. *kungonj*, kar po Rocchiju (1990: 144) dokazuje, da je bila beseda prevzeta iz nekega balkanskega izhodišča, njena prisotnost na bolgarskem govornem področju pa naj bi predstavljala zanimivo pričevanje o prisotnosti latinske liturgije na tem področju, ki je bilo sicer izpostavljeno grškemu vplivu (tako BER 2: 196).

²² Nekaj takih »endemičnih« starejših romanizmov obstaja tudi v slovenščini; njihovo število je sicer večje kot v makedonščini in/ali v bolgarščini, a še vedno zelo majhno. Dva sta nekoliko podrobneje predstavljena v Šega 2012: 38–39.

Če se ozremo po romanskem svetu, ugotovimo, da je glagol COMMUNICARE z varianto *COMMUNICARE prisoten na območju celotne Romanije. Prva različica je omejena na Iberski polotok, drugo, iz katere izhaja tudi makedonsko-bolgarski latinizem, pa najdemo v romunskem *cumineca*, zlasti v narečjih in starejših razvojnih fazah jezika tudi v srednji in severni Italiji, na celotnem galoromanskem območju in v katalonščini, ter kot staro izposojenko v baskovskem *komekatu* in celo v albanskem *kungoñ* (REW 2090; DELR 265–2666). Tak areal bi nas lahko celo navajal na s trenutno znanimi jezikoslovnimi dejstvi nedokazljivo domnevo, da so morda tudi ostali južnoslovanski jeziki nekoč – morda samo kot enega od obstoječih sinonimov – poznali makedonsko-bolgarski paralelno staro izposojenko, ki pa so jo kasneje nadomestili razni konkurenčni domači izrazi (*obhajati, prevideti, pričestiti*).

- 6.3 Stblg. oblike *korona, koronъ* »statera« (LPSL 329) in blg. nar. *kāponi, kāpāni* z različicami (BER 3: 196) ter mak. *kapan* (RMJ) so starejši etimologi uvrščali med grecizme oz. bizantinizme, toda kasneje je očitno vendarle prevladalo mnenje, da (tako Rocchi 1990: 103; DER 266) gre za neposredno izposojene, zelo stare romanizme iz CAMPANA (»zvon«, 2. »tehtnica«, REW 1556). To potrjujeta ne le substitucija prarom. *am* s slovenskim nosnim samoglasnikom, temveč tudi rum. slavizem *cumpānā*, ki se zaradi substituta *um* za slovanski nosni samoglasnik, ki je takrat očitno še obstajal, uvršča med najstarejše slovanske izposojenke v tem jeziku. Ker je bila beseda v pomenu »tehtnica« izposojena tudi v bizantinsko grščino, arabščino, perzijščino (Rocchi 1990: 103) in albanščino (BER 3: 196), lahko sklepamo, da je bil ta njen pomen v vzhodni Romaniji izredno živ in se je verjetno razširil s trgovino, medtem ko na zahodu za njim ne moremo najti nobenih sledi. Zanimivo je, da tudi slovenščina med poimenovanji za tehtnico (poleg germanizma *vaga* in domače izpeljanke *tehtnica*) pozna SR, to je *stodira* (to obliko najdemo že pri Krelju v 16. stoletju) s številnimi narečnimi različicami (Plet. 2: 577, 643), ki je zaradi substituta *o* za prarom. *a* pred naglasom (kot v sln. *koléda* ← CALENDAE, REW 1508) in *i* za latinski naglašeni dolgi *e* (kot sln. *golída* ← GALLETA, REW 3656) očitno zelo zgodaj prevzet iz STATERA (»tehtnica«, REW 8233), obstajajo pa tudi vzporedne izposojenke na hrvaškem govornem podočju (npr. *stodira* na Krku; prim. ESSJ 3: 319; ERHSJ 3: 329).

Romanski areal samostalnika CAMPANA v pomenu »tehtnica«²³ nam ne dovoljuje zlahka kakšnih podobnih domnev glede razširjenosti kot pri *COMMUNICARE: pomen je res redko zabeležen, izpričan je le na Siciliji in Sardiniji, a še to le v sledeh (prim. REW 1556), ni pa se neposredno ohranil niti v romunščini, saj ga ta pozna samo prek starejšega slavizma *cumpānā* (DER). Slednje pa je seveda spet vprašljivo: težko bi rekli, da ni vendarle nikoli obstajal v kakem

23 V običajnem pomenu »zvon« je beseda seveda prisotna po celotni Romaniji.

starejšem razvojnem obdobju romunskega jezika. Tega namreč ne moremo zanesljivo vedeti, ker romunskih besedil iz časa pred 16. stoletjem ni.

7 SKLEP

- 7.1 Na splošno pozna slovenščina precej večje število SR kot makedonščina in/ali bolgarščina, čemur se nikakor ne moremo čuditi, če upoštevamo, kako intenzivni so bili slovansko-romanski jezikovni stiki v vzhodnih Alpah in na severnem Jadranu. Verjetno bi jih bilo še precej več, če ne bi tega preprečil nemški vpliv, ki se je vedno bolj krepil že od 10., predvsem pa od 12. stoletja.²⁴ SR iz skupnih osnov v makedonščini in bolgarščini ter slovenščini torej ni veliko, vendar tiste SR, ki jih je mogoče najti na makedonsko-bolgarskem območju, večinoma pozna tudi slovenščina, skoraj vse razen dveh pa najdemo v obliki vzporednih SR vsaj v osrednjih južnoslovanskih jezikih. Poleg tega jih je bila večina prevzeta v vsaj še en slovanski jezik ali v dva druga, okoli 20 % pa jih najdemo v starejših slavizmih v romunščini, madžarščini oz. albanščini. Prevzeti so iz samostalniških predlog, izjemo predstavlja le blg. *komkati*, mak. *komka* ← COMMUNICARE (prim. 6.1). Večinoma so ohranili osnovni in najbolj splošni konkretni pomen, v katerem so bili izposojeni, kot je pri starejših izposojenkah tudi sicer običajno, le za izključno mak. in/ali blg. SR *kopona* lahko rečemo, da ohranja specifičen pomen, ki je bil očitno znan le v vzhodni praromanščini. Obravnavani SR se pojavljajo izključno na nekaj pomenskih področjih. Med njimi lahko najdemo predvsem poimenovanja za rastline, predvsem tiste, ki uspevajo v blagem sredozemskem podnebju (CERASEA »češnja«, REW 1823), izraze s področja gradbeništva (CAMINUS »dimnik«, REW 1549) in vinogradništva (MUSTUM »grozdni sok, mošt«, REW 5783), imena za predmete materialne kulture, na primer za hišne predmete in potreščine (URCEUS »vrč«, REW 9080), oblačila (CALCEA »nogavica; hlače«, REW 1495) ali besede, ki so povezane s krščanskim izročilom (COMMATER »botra, kuma«, REW 2082; PAGANUS »pogan«, REW 6141). Prav starejših romanizmov z zadnjega pomenskega področja je razmeroma veliko med tistimi, ki so našli pot v največje število slovanskih jezikov. Tudi SR iz osnov, ki si jih makedonščina in bolgarščina nista izposodili, pripadajo istim pomenskim področjem. Vse to potrjuje že znano vedenje, da so Slovani v času po naselitvi od romanskega prebivalstva prevzeli izraze za pojme in predmete, ki jim prej niso bili znani. Dejstvo, da so ti SR nemalokrat prodrli

24 Sklepati bi se torej dalo, da je od tega časa dalje potekal proces izpodrivanja oz. nadomeščanja SR s strani mlajših izposojenk germanskega izvora, kot na primer pri besedi *mest* »der Saft, bes. der Traubensaft, der Most« (Plet. 1: 576) iz MUSTUM (»Most«, REW 5783), ki jo najdemo le v nekaterih slovenskih govorih in narečnih izpeljankah (Plet. 1: 554, 576), medtem ko jo je v vseh ostalih in tudi v knjižnem jeziku nadomestila mlajša izposojenka *mošt* iz nemščine; vendar pa knjižni jezik pozna denominal *mastiti* (prim. SSKJ, s. v.) s pomenom »mečkati, mleti sadje, predvsem grozdje«.

tudi v druge slovanske jezike, da so nekateri pomeni zastopani tudi s po več kot eno samo izposojenko, da izhajajo iz sorodnih izhodiščnih oblik (npr. z različnimi priponami) ali iz več različic ene same, kot npr. COTONEA/CYDONIA, in da so poleg tega vzporedni SR iz istih končnih izhodišč zabeleženi tako rekoč na celotnem južnoslovanskem govornem področju, čeprav so jih v kasnejšem obdobju morda prekrile mlajše izposojenke ali nadomestile domače tvorbe, pa priča o pomenu teh poimenovanj v vsakdanjiku takratnega človeka, saj so povezani ne le z materialno kulturo, ampak segajo nekateri pa tudi na področje duhovnega življenja. Čas bi že bil, da se naredi nov celovit pregled tega dela južnoslovanske leksike, za kar pa bi morali prečistiti in dopolniti nabor južnoslovanskega besedja romanskega izvora v celoti z onomastiko vred ter vse gradivo ponovno podrobno obdelati in ustrezno ovrednotiti v luči novejših spoznanj romanistike, slavistike in predvsem slovansko-romanskega stičnega jezikoslovja.

KRAJŠAVE

alb. = albansko; **blg.** = bolgarsko; **hrv.** = hrvaško; **jsla.** = južnoslovansko; **mak.** = makedonsko; **nar.** = narečno; **prarom.** = praromansko; **rum.** = romunsko; **sln.** = slovensko; **srb.** = srbsko; **stscia.** = starocerkvenoslovansko

VIRI IN LITERATURA

- BER** = Vladimir Georgiev idr., *Bălgarski etimologičen rečnik 1–7*, Sofija: Izdatelstvo na Bălgarskata akademija na naukite, 1971–2013.
- Bezljaj 1961** = France Bezljaj, Die voroslavischen Schichten im slovenischen Namen- und Wortschatz, v: *VI. Internationaler Kongress für Namenforschung*, München: Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, 1961, 148–153.
- Birken-Silverman 1992/93** = Gabriele Birken-Silverman, *Aufgaben und Probleme eines Wörterbuchs der Latinismen in den Balkansprachen*, *Balkan-Archiv* 17–18 (1992/93), 91–104.
- Boček 2010** = Vít Boček, *Studie k nejstarším romanismům ve slovanských jazycích*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010.
- Boček 2014** = Vít Boček, *Praslovanština a jazykový kontakt*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014.
- Crevatin – Russi 1976** = Franco Crevatin – Ludmila Russi, »Interferenze linguistiche slavo-venete nella terminologia botanica in Istria«, v: *Aree lessicali: Atti del X Convegno per gli Studi dialettali Italiani (Firenze, 22-26 Ottobre, 1973)*, Pisa: Pacini, 1976, 193–205.
- DER** = Alexandru Cioranescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, București: Editura SAECULUM I. O., s. a. (Prevod dela: Alejandro Cioranescu, *Diccionario etimológico rumano*, Tenerife: Universidad de La Laguna, 1954–1966.)
- ERHSJ** = Petar Skok, *Etimologijski riječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika 1–4*, Zagreb: JAZU, 1971–1974.
- ESSJ** = France Bezljaj, *Etimološki slovar slovenskega jezika 1–5*, Ljubljana: SAZU – ZRC SAZU – Mladinska knjiga, 1976–2005.
- EWSS** = Fran Miklošič, *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen*, Wien: Wilhelm Braumüller, 1886. (Reprint: Philo Press, Amsterdam, 1970.)
- Furlan 2009** = Metka Furlan, O Alasijevi glosi *facne*: južnoslovanski romanizen *žakъnъ tudi v slovenščini, *Slavistična revija* 57.3 (2009), 415–521.
- Grad 1982** = Anton Grad, Ljubljana, Lubiana < *Alluviana?, *Scritti linguistici in onore di G. B. Pellegrini* 2, Pisa: Pacini, 1982, 973–977.

- Grafenauer 1969** = Bogo Grafenauer, Die Kontinuitätsfragen in der Geschichte des altkarantani-schen Raumes, *Alpes orientales* (Ljubljana) 5 (1969), 55–85.
- Ligorio 2014** = Orsat Ligorio, *Problem leksičke stratifikacije u adriaticistici: doktorski rad*, Zadar: Sveučilište u Zadru, 2014. (Tipkopis.)
- Logar 1965** = Tine Logar, O nastanku slovenskih narečij, *Jezik in slovstvo*, 10.1 (1965), 2–6.
- LPSL** = Fran Miklošič, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, Vindobonae: Guilelmus Braumueller, 1862–1865.
- Maver 1950** = Giovanni Maver, Kanata: explication du mot, *Slavistična revija* 3–4 (1950), 308–312.
- Mihăescu 1978** = Haralambie Mihăescu, *La langue latine dans le sud-est de l'Europe*, București: Editura Academiei – Paris: Les Belles Lettres, 1978.
- Muljačić 1964** = Žarko Muljačić, Kanata, *Linguistica* (Ljubljana) 6 (1994), 91–94.
- Petkanov 1965** = Ivan Petkanov, Les éléments romans dans les langues balkaniques, v: *Actes du Xe Congrès international de Linguistique et Philologie Romanes (Strasbourg, 1962)* 3, Paris: Klincksieck, 1965, 1159–1176.
- Petkanov 1970** = Ivan Petkanov, Intorno ad alcuni elementi lessicali del latino ignoti al (daco)romeno, v: *Actele celui de al XII-lea congres internațional de lingvistică și filologie romanică 1*, București: Editura academiei republicii socialiste România, 1970, 1026–1030.
- Plet.** = Maks Pleteršnik, *Slovensko-nemški slovar 1894–95: elektronska izdaja*, Ljubljana: Založba ZRC, 2006.
- Popović 1956** = Ivan Popović, Zur Substitution des fremden *f* im Serbokroatischen, *Zeitschrift für Slavische Philologie* 24 (1956), 32–47.
- REW** = Wilhelm Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, ³1935 (reprint: 1992).
- RMJ** = Blaže Koneski idr., *Rečnik na makedonskiot jazik so srpskohrvatski tolkuvanja* 1–3, Skopje: Institut za makedonski jazik »Krstе Misirkov« – Univerzitetaska pečatnica, 1961–1966.
- Rocchi 1990** = Luciano Rocchi, *Latinismi e romanismi antichi nelle lingue slave meridionali*, Udine: Campanotto Editore, 1990.
- SES** = Marko Snoj, *Slovenski etimološki slovar*, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1997.
- SSKJ** = *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, Ljubljana: SAZU – Državna založba Slovenije, 1994.
- Šega 1996** = Agata Šega, *Starejši latinski in romanski jezikovni fond v slovenščini: magistrsko delo*, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1996. (Tipkopis.)
- Šega 1998** = Agata Šega (1998), Contributo alla conoscenza dei latinismi e romanismi antichi in sloveno, *Linguistica* (Ljubljana) 38.2 (1998), 63–85.
- Šega 2000** = Agata Šega, Methoden der Erforschung älterer Lehnwörter romanischer Herkunft im Slowenischen, v: Irena Kovačič idr. (ur.), *Linguistics and Language Studies: exploring language from different perspectives*, Filozofska fakulteta, Ljubljana, 2000, 160–169.
- Šega 2003** = Agata Šega, Neka zapazanja u vezi sa sudbinom latinskih osnova za starije latinizme i romanizme u bugarskom i slovenskom jeziku, *Naučni trudove: filologija* (Plovdiv) 41.1 (2003), 39–47.
- Šega 2006** = Agata Šega, *Starejši romanizmi in latinizmi v slovenščini: doktorska disertacija*, Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2006. (Tipkopis.)
- Šega 2010** = Agata Šega, La distribution spatiale des anciens romanismes en slovène, *Actes du XXVe Congrès international de linguistique et de philologie romanes : Innsbruck, 3-7 septembre 2007* 1, Berlin – New York: de Gruyter, 2010, 411–420.
- Šega 2012** = Agata Šega, Razmišljanja ob starejših romanizmih v slovenščini in drugih južnoslovenskih jezikih (1. del), *Jezikoslovni zapiski*, 18.1 (2012), 27–45.
- Torkar 2007** = O neprepoznanih ali napačno prepoznanih slovanskih antroponimih v slovenskih zemljepisnih imenih: Čadrg, Litija, Trebija, Ljubija, Ljubljana, Biljana, *Folia onomastica Croatica* 16 (2007), 257–273.
- Trummer 1998** = Manfred Trummer, Südosteuropäische Sprachen und Romanisch, *Lexikon der Romanistischen Linguistik* (LRL) VII, Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1998, 134–184.
- Vinja 1998–2004** = Vojmir Vinja, *Jadranske etimologije* 1–3, Zagreb: HAZU – Školska knjiga, 1998–2004.

SUMMARY

Thoughts on Older Romance Elements in Slovenian and Other South Slavic Languages (Part 2)

The first part of this article, published in *Jezikoslovni zapiski* 18.1 (2012), considered the early Romance loanwords in Slovenian and in the central part of the South Slavic linguistic area. The second part compares the characteristics of this type of borrowing in Slovenian on the one hand and in the Macedo-Bulgarian linguistic area on the other. By comparing the etymological bases for early Romance borrowings in Macedonian and/or Bulgarian and Slovenian, languages spoken on the periphery of the South Slavic area, the article provides evidence that in both languages the loanwords that date back to as early as the Common Slavic period tend to comprise part of the stock of borrowings common to other Slavic languages, and that the alleged Macedo-Bulgarian early Romanisms that have no counterparts from the same period in Slovenian or in other South Slavic languages seem to have mainly been borrowed indirectly through Greek.